

माहितीचा
अधिकार

महाराष्ट्र राज्य माहिती आयोग, खंडपीठ नागपूर
माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८ (१) अन्वये
प्राप्त झालेली तक्रार

तक्रार क्रमांक : ४२/२०२४

तक्रारकर्ता, श्री. सुनिल उत्तमराव साळवे,

--विरुद्ध--

जन माहिती अधिकारी, तथा संशोधन अधिकारी,
जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर

प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा उपायुक्त,
जिल्हा जाती प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर

तक्रार अर्जावरील सुनावणी दिनांक : ०७.०२.२०२४

तक्रारकर्ता	:	उपस्थित
जन माहिती अधिकारी	:	उपस्थित
प्रथम अपीलीय अधिकारी	:	उपस्थित

द्वितीय अपील आदेशाचा दिनांक	आदेशानुसार केलेल्या कार्यवाहीचा दिनांक	मूळ तक्रार अर्ज प्राप्त झाल्याचा दिनांक
थेट तक्रार	---	३०.०१.२०२४

तक्रारकर्ता यांनी माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८(१) नुसार आयोगाकडे थेट तक्रार दाखल केली आहे. सदर तक्रारीवर दिनांक ०७.०२.२०२४ रोजी सुनावणी आयोजित करण्यात आली. आज रोजी सुनावणी दरम्यान तक्रारकर्ता उपस्थित आहेत. तसेच जन माहिती अधिकारी तथा संशोधन अधिकारी, जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर श्रीम. आशा शामराव कवाडे उपस्थित आहेत. प्रथम अपीलीय अधिकारी तथा उपायुक्त तथा सदस्य श्री. मंगेश तुकाराम वानखेडे उपस्थित आहेत.

तक्रारकर्ता यांनी दिनांक २९.०१.२०२४ रोजी कलम १८(१) अन्वये आयोगाकडे थेट तक्रार दाखल केली. सदर तक्रारीवर आज रोजी सुनावणी आयोजित करण्यात आली. तक्रारकर्ता, श्री. सुनिल साळवे यांनी दि. २१.०७.२०२३ रोजी दिलेल्या माहिती अर्जात, कु. रिना सोमराज सोनेकर रा. कांद्री ता. पारशिवनी जि. नागपूर ह्यांचे मुळ जात वैधता प्रमाणपत्र क्र. ७९६ या प्रकरणाची संपूर्ण कागदपत्रांची सत्यप्रत मिळण्याबाबत माहिती मागितली आहे. अर्जदार यांनी वरील माहिती अर्ज जनमाहिती अधिकारी तथा

संशोधन अधिकारी, जिल्हा जात प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर यांच्याकडे दाखल केला. प्रस्तु अर्जानुषंगाने अर्जदार यांना दि. १०.०८.२०२३ रोजी मागितलेली माहिती त्रयस्थ पक्षाशी संबंधित आहे. माहिती मागण्यामागचे कारण नमुद नाही तसेच आपण मागितलेल्या माहिती संदर्भात कोणतेही व्यापक जनहित दिसुन येत नाही. माहिती वैयक्तिक व त्रयस्थ पक्षाशी संबंधित असल्यामुळे माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम ८ पोटकलम (त्र) मधील तरतुदीनुसार व शासन परिपत्रक सामान्य प्रशासन विभाग क्र. संकिर्ण २०१२/१८९ क्र. ४७९, सहा. मंत्रालय मुंबई दि. १७.१०.२०१४ नुसार मागणी केलेली माहिती त्रयस्थ पक्षाशी तसेच विशिष्ट व्यक्तीशी संबंधित असल्यामुळे माहिती देता येबू शकत नाही, असा प्रतिसाद दिला.

त्यानंतर अर्जदार यांनी जिल्हा जाती प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर यांच्याकडे माहितीचा अधिकार अधिनियम -२००५ च्या कलम १९ (१) नुसार दिनांक २५.०९.२०२३ रोजी प्रथम अपिल अर्ज सादर केला. त्यावर प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी दि. २०.१०.२०२३ रोजी सुनावणी घेवून दिनांक २७.१०.२०२३ अन्वये, अपिलार्थी श्री. सुनिल साळवे यांनी त्रयस्थ पक्ष कु. रिना सोमराज सोनेकर यांचे जात वैधता प्रमाणपत्र क्र. ७९६ च्या प्रकरणातील संपूर्ण कागदापत्रांची सत्यप्रत मिळणेबाबत अर्ज सादर केला होता. त्यावर मागितलेली माहिती त्रयस्थ पक्षाशी संबंधित आहे. करीता अपिलार्थी यांना माहिती द्यावी किंवा कसे याबाबत त्यांना विचारणा केली असता, त्यांनी अपिलार्थी यांना त्यांच्याबाबतची कोणतीही माहिती देण्यात येऊ नये, असा प्रतिसाद सादर केला आहे. जनमाहिती अधिकारी यांनी केलेली कार्यवाही व त्रयस्थ पक्षाचा खुलासा तसेच माहिती अधिकार अधिनियम २००५ मधील तरतुदी विचारात घेता, अपिलार्थी यांनी मागणी केलेल्या माहितीपैकी जी सावर्जनिक माहिती आहे ती अपिलार्थीस विनामूल्य उपलब्ध करून द्यावी, असे आदेशित केले आहे.

तसेच सदर प्रकरणी त्रयस्थ पक्ष कु. रिना सोमराज सोनेकर यांना दि. २०.०८.२०२३ रोजी नोटीस काढून मागितलेली माहिती अर्जदार अपिलार्थी यांना देण्यात यावी किंवा कसे याबाबत त्यांचे म्हणणे सादर करण्याकरीता दि. २६.१०.२०२३ रोजी बोलविण्यात आले असता सदर तारखेस त्रयस्थ पक्ष कु. रिना सोनेकर उपस्थित झाल्या. त्यांनी माहिती अधिकार अधिनियम २००५ कायद्यातील कलम ८ व सामान्य प्रशासन विभागाचे शासन परिपत्रक दि. १७.१०.२०१४ नुसार अर्जदाराने मागितलेल्या माहितीचा त्रयस्थ पक्षाशी कोणताही संबंध नसून व्यापक जनहिताशी कोणताही संबंध नाही. त्यामुळे सदर माहिती ही त्यांची स्वतःची वैयक्तिक स्वरूपाची असल्याने आता व भविष्यात कोणत्याही त्रयस्थ व्यक्तीस पुरविण्यात येऊ नये असा लेखी खुलासा सादर केला आहे. त्यानुसार जनमाहिती अधिकारी तथा संशोधन अधिकारी, जिल्हा जाती प्रमाणपत्र पडताळणी समिती, नागपूर यांनी प्रथम अपिलीय आदेशानुसार दि. ०६.११.२०२३ रोजी कु. रिना सोनेकर यांनी समितीकडे सादर केलेले त्यांचे नावे जात प्रमाणपत्र, त्यांचे भाऊ यांचे नावे जात प्रमाणपत्र, राजपत्र, जात वैधता प्रमाणपत्र-२ असे एकूण १ ते ९ पानाची माहिती अपिलार्थी, श्री. साळवे यांना विनामूल्य प्रदान केली.

प्रस्तुत प्रकरणी अपिलार्थी यांच्या म्हणण्यानुसार संबंधित जात प्रमाणपत्र ज्या कागदपत्राच्या आधारे निर्गमित करण्यात आले होते, ते बनावटी व खोटे असल्याचा दावा केला आहे. गैरअर्जदार, कु. रिना सोनेकर यांचे विवाहोत्तर नाव श्रीम. रश्मी श्यामकुमार बर्वे असे आहे. त्यांनी शासनाच्या प्राधिकरणांची तसेच सावर्जनिक निवडणूकीत उभे राहिले असल्यामुळे नामस्वरूपांची व मतदाराची दिशाभूल केली आहे. तक्रारकर्ता

यांनी जनमाहिती अधिकारी यांनी खोटी जात प्रमाणपत्राची माहिती जाणूनबुजून नाकारली असल्याने तक्रार अर्ज सादर केला. तसेच प्रस्तुत प्रकरणी गैरअर्जदार, श्रीम. रिना सोनेकर यांचे जात वैधता प्रमाणपत्र क्र. ७९६ या नस्तीतील कागदपत्रे बनावटी असून त्यांनी जात प्रमाणपत्र प्रदान करणारे प्राधिकरण जात पडताळणी समिती तसेच नागरीक व शासनाचे सर्व विभाग यांची फसवणुक केली असून हे कृत्य गंभीर फौजदारी स्वरूपाचे असल्याने त्यांचेविरुद्ध भारतीय दंड संहितेतील कलम ४२०, ४६४, ४६८, ४७९, १२० (B) यातर्गत गुन्हा दाखल करण्यासाठी निर्देश देण्याची आग्रही मागणी तक्रारकर्ता श्री. साळवे यांनी केली असून प्रस्तूत तक्रार अर्जात अशा स्वरूपाचे आदेश देण्याचेही त्यांनी मागणी केली आहे.

प्रस्तुत प्रकरणी जन माहिती अधिकारी व प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी देय असलेली माहिती याआधीच अर्जदार यांना प्रदान केली असल्यामुळे प्रकरण निकाली काढावे, अशी विनंती केली. माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम ११ (१) ची प्रक्रिया राबविली असून कलम ८ (१) (त्र) नुसार सामान्य प्रशासन विभागाच्या दि. १७.१०.२०१४ च्या परिपत्रकानुसार वैयक्तिक माहिती वगळता सर्व माहिती प्रदान केली असल्याचे नमूद करीत अपिलार्थी यांनी दाखल केलेली तक्रार तथ्यहीन असून ती खारीज करावी, अशीही विनंती प्राधिकरणाच्या वतीने केली आहे. तसेच जन माहिती अधिकारी यांनी कु. रिना सोमराज सोनेकर या प्रकरणात त्यांनी समितीकडे सादर केलेले त्यांचे नावे, जात प्रमाणपत्र, त्यांचे भाऊ यांचे नाव, जात प्रमाणपत्र, राजपत्र, जात वैधता प्रमाणपत्र-२ अशी एकूण ९ पृष्ठांची माहिती अपिलार्थीस यापूर्वीच प्रथम अपिल आदेशान्वये दिलेली असून त्यावर केलेली तक्रार ही पुर्णतः गुणवत्तेवर आधारीत नसल्याचे नमुद केले आहे. तसेच जन माहिती अधिकारी व प्रथम अपीलीय अधिकारी यांनी सामान्य प्रशासन विभागाच्या दि. १७.१०.२०१४ रोजीच्या परिपत्रकाप्रमाणे खाजगी पणाच्या हक्कावर आगंतुक हस्तक्षेप करणारी माहिती उघड करणे बंधनकारक नाही, असेही यात नमूद केले आहे. याउलट अपिलार्थी यांच्या म्हणण्यानुसार संबंधित गैरअर्जदार, संबंधित व्यक्ती या लोकप्रतिनिधी असून त्यांना निर्गमित केलेले जात प्रमाणपत्र, जात वैधता प्रमाणपत्र या आधारे मागासवर्गीय व्यक्तीसाठी राखीव असलेल्या जागेवर त्यांनी पद भुषविले असून वरील जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र या दोन्ही बाबी खोट्या व बनावटी कागदपत्रांच्या आधारे प्राप्त केल्या असल्यामुळे त्यांनी नागरीकांची व शासनाची फसवणुक केली असून लोकशाही प्रक्रियेची थऱ्या देखील उडविली असल्याचे यात नमूद केले आहे.

अपिलार्थी यांच्या म्हणण्यानुसार मा. सर्वोच्च न्यायालय यांनी त्यांच्या अनेक निर्णयामध्ये सार्वजनिक निवडणुकांमध्ये लोकशाही प्रक्रियेत निवडणुक लढविणाऱ्या व्यक्तींना तसेच महत्वाच्या वैधानिक, संवेधानिक पदांवर पद ग्रहण करणाऱ्या व्यक्तींना कठोर व कडक नियमावली आखून दिली असून शैक्षणिक पात्रता, जन्मस्थान, चल-अचल मालमत्ता, त्यांच्यावर दाखल गुन्हे, बँक खात्यांचा तपशिल, कर भरणा केल्याचा तपशिल, खाजगी/सरकारी बँकामध्ये केलेली गुंतवणुक, स्वतःची पत्नी/पती यांच्या नावाने असलेली मालमत्ता, तसेच त्यांच्या सज्जान नसलेल्या मुलामुलींचा सर्व तपशिल उघड करणे बंधनकारक आहे. याबाबतीत मा. सर्वोच्च न्यायालय यांनी Association of Democratic Reforms Vs. Union of India (२००२), People's Union for Civil Liberties (PUCL) Vs. Union of India (PUCL) (2003), Brajesh Singh Vs Sunil Arora (2021), Bhim Rao Baswanth Rao Patil Vs K. Madan Mohan Rao (2023), यात मा. सर्वोच्च न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे त्रुमह केले आहे.

““a full right of the voter to be informed about the background of an electoral candidate. In its judgment, the bench had observed that “The elector or voter’s right to know about the full background of a candidate- evolved through court decisions- is an added dimension to the rich tapestry of our constitutional jurisprudence.”

तसेच मा. सर्वोच्च न्यायालयाने या पुढेरी जाऊन “the right to vote, based on an informed choice, is a crucial component of the essence of democracy. This right is precious and was the result of a long and arduous fight for freedom, for Swaraj, where the citizen has an inalienable right to exercise her or his right to franchise. This finds articulation in Article 326 of the Constitution.” असे नमूद केले आहे.

ज्या व्यक्तीविरुद्ध तक्रारदार यांनी माहिती मागितली आहे त्या व्यक्तीने मागासवर्गीसाठी राखीव जागेवर निवडणूक लढविली असून त्यांची निवड अनुसूचित जाती (SC) या पदासाठी राखीव असलेल्या जागेवरुन झालेली आहे. त्या जागेवर उभे राहण्याचा हक्क, निवडणूक लढण्याचा हक्क, त्यानंतर मागासवर्गीसाठी राखीव असलेल्या जागेवर निवडून आल्यानंतर मिळणाऱ्या पदाचा लाभ त्यांनी घेतलेला असून ही सर्व बाब वैध कागदपत्रांच्या आधारे झाली नसल्याचा गंभीर आरोप अपिलार्थी यांनी केला आहे. त्यामुळे प्रस्तूत प्रकरणी मा. सर्वोच्च न्यायालय यांच्या ADR (२००२ ते भिमराव पाटील २०२३) या २१ वर्षात अनेक महत्वपूर्ण निर्णयात सार्वजनिक निवडणुकांमध्ये उभे राहणाऱ्या व्यक्तींकडून संपूर्ण पारदर्शकतेची अपेक्षा केली असून अशा व्यक्तींना जर मागास किंवा राखीव प्रवर्गासाठी असलेल्या जागांवर निवडणुक लढविली असल्यास त्यांनी प्राप्त केलेले जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र ज्या कागदांच्या आधारे प्राप्त करून घेतले आहे. ते त्यांचे खाजगी स्वरूपाचे आहे, असे म्हणणे हे मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे वरील सर्व आदेशांचा अवमान करणारे वक्तव्य असून माहितीचा अधिकार कायद्यात अनुच्छेद असलेल्या नागरीकांच्या अधिकाधिक माहिती जाणुन घेण्याच्या हक्काचा धडधडीत उल्लंघन आहे. त्यामुळे जन माहिती अधिकारी तसेच अपिलीय अधिकारी यांनी कलम ८(१)(त्र) चा दिलेला दाखला व महाराष्ट्र शासनाचे सामान्य प्रशासन विभागाचे दिनांक १७.१०.२०१४ रोजी दिलेला परिपत्रकाचा दाखला प्रस्तूत प्रकरणी संपुर्णतः गैरलागू असून जन माहिती अधिकारी व प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी त्यांच्या स्तरावर निर्णय घेतांना मा. सर्वोच्च न्यायालय यांच्या दिशानिर्देशाचे उल्लंघन केले असल्याचे प्रथमदर्शनी आढळून येते.

माहितीचा अधिकार अधिनियमातील कलम ८(२) यांचे अवलोकन केले असता, त्यात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे. “शासकीय गुपिते अधिनियम, १९२३ (१९२३ चा १९) किंवा पोट-कलम (१) अनुसार अनुज्ञेय असलेले कोणतेही अपवाद यामध्ये काहीही अंतर्भुत असले तरी, माहिती प्रकट केल्याने साध्य होणारे लोकहित हे संरक्षित हितसंबंधास होणाऱ्या हानीपेक्षा अधिक असेल तर, सार्वजनिक प्राधिकरण, ती माहिती पाहण्यास परवानगी देऊ शकले.” या नियमाप्रमाणे माहिती प्रकट केल्याने साध्य होणारे लोकहित हे संरक्षित हितसंबंधास होणाऱ्या हानीपेक्षा अधिक असेल तर सार्वजनिक प्राधिकरण ती माहिती पाहण्यास परवानगी देऊ शकेल, असे सुस्पष्टपणे नमूद केले आहे. याचाच अर्थ कलम ८(१) च्या तरतुदीनुसार एखादी बाब उघड करण्यास प्रतिबंध जरी असला तरी जन माहिती अधिकारी अशी माहिती व्यापक जनहितार्थ उघड करू शकतो, असे स्पष्टपणे नमूद केले आहे.

प्रस्तूत प्रकरण हे कलम ८(२) च्या तरतुदीस तंतोतंत बसणारे प्रकरण असल्याचे प्रथमदर्शनी स्पष्ट होते. या सर्व बाबी लक्षात घेता, प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी जन माहिती अधिकारी यांच्या प्रतिसादात अंशतः बदल केला असला तरी मागणी केलेली माहिती सार्वजनिक आहे ती माहिती अपिलार्थी यांना विनामुल्य उपलब्ध करून द्यावी, असे आदेशित केले आहे. वरील आदेश रद्दबातल ठरवित जात प्रमाणपत्र क्र. ७९६ या नस्तीची संपूर्ण छायांकित प्रत अपिलार्थी यांना तात्काळ व विनामुल्य देण्याचा निर्देश आयोगाच्या वतीने देण्यात येत आहे. वरील आदेश निर्गमित करण्यापुर्वी सार्वजनिक प्राधिकरणाला वरील नस्तीची संपूर्ण प्रत आयोगास सादर करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते. त्या नस्तीचे अवलोकन केल्यानंतरच उपरोक्त निष्कर्षाप्रत आयोग पोहचले असून यातील प्रत्येक कागद हा माहिती अधिकारा खाली उघड करण्याजोगा असल्याचे आढळून येते.

तक्रारकर्ता, श्री. साळवे यांनी दाखल केलेल्या तक्रार अर्जानुषंगाने वरील जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र हया दोन्हीही बाबी खोट्या व बनावटी कागदपत्रांच्या आधारे दिले असल्याचा त्यांचा आरोप व वरील कागदपत्रे त्यांना जाणुनबुजून नाकारली गेली असल्याच्या आरोपातील गांभीर्य लक्षात घता, माहितीचा अधिकार अधिनियमातील कलम १८ अन्वये आयोगाला प्राप्त असलेल्या अधिकारांचा विचार केला असता, खालील बाबी कलम १८ मध्ये नमूद केले असल्याचे आढळून येते.

“ माहिती अयोगांचे अधिकार व कार्ये, अपील व शास्ती

१८.(१) या अधिनियमाच्या तरतुदिना अधीन राहून, पुढील व्यक्तींकडून तक्रार स्वीकारणे व त्याची चौकशी करणे हे, यथास्थिति, केंद्रीय माहिती आयोग, किंवा राज्य माहिती आयोग यांचे कर्तव्य असेल-(क) एकतर, या अधिनियमानुसार कोणताही असा अधिकारी नियुक्त करण्यात आला नाही या कारणास्तव किंवा केंद्रीय सहायक जन माहिती अधिकारी, किंवा यथास्थिति, राज्य सहायक जन माहिती अधिकारी याने, ज्या व्यक्तीचा या अधिनियमान्वये माहितीसाठीचा किंवा अपीलासाठीचा अर्ज, यथास्थिति, केंद्रीय जन माहिती अधिकाऱ्याकडे, राज्य जन माहिती अधिकाऱ्याकडे, कलम १९ च्या पोटकलम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याकडे, केंद्रीय माहिती आयोगाकडे किंवा राज्य माहिती आयोगाकडे अग्रेषित करण्यासाठी स्वीकारण्यास नकार दिला असल्याच्या कारणास्तव, यथास्थिति, केंद्रीय जन माहिती अधिकाऱ्याकडे, किंवा राज्य जन माहिती अधिकाऱ्याकडे विनंतीचा अर्ज सादर करण्यास जी असमर्थ ठरली असेल अशी व्यक्ती,

(ख) या अधिनियमान्वये मागणी करण्यात आलेली कोणतीही माहिती मिळण्यास नकार मिळालेली व्यक्ती,

(ग) या अधिनियमान्वये माहितीसाठी किंवा माहिती मिळवण्यासाठी केलेल्या मागणीस विनिर्दिष्ट मुदतीत प्रतिसाद न मिळालेली व्यक्ती,

(घ) अवाजवी वाटत असलेली फी भरण्यास जिला भाग पाडण्यात आले असेल अशी व्यक्ती,

(ङ) या अधिनियमान्वये, आपल्याला अपुरी, दिशाभूल करणारी किंवा खोटी माहिती देण्यात आली असे जिला वाटत असेल अशी व्यक्ती, आणि

(च) या अधिनियमान्वये अभिलेख मिळविता येण्याच्या किंवा त्यासाठी विनंती करण्याच्या संबंधातील इतर कोणत्याही बाबींविषयी तक्रार करणारी व्यक्ती.

(२) एखाद्या प्रकरणामध्ये चौकशी करण्यासाठी वाजवी कारणे आहेत याबाबत जर, यथास्थिति, केंद्रीय माहिती आयोगाची किंवा राज्य माहिती आयोगाची खात्री झाली असेल तर आयोग त्याबाबतची चौकशी सुरु करील.

(३) या कलमान्वये कोणत्याही बाबीची चौकशी करताना, यथास्थिति, केंद्रीय माहिती आयोगाला, किंवा राज्य माहिती आयोगाला पुढील बाबतीत, दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८(१९०८ चा ५) या अन्वये दाव्याची न्यायचौकशी करताना दिवाणी न्यायालयाकडे जे अधिकार निहित करण्यात आलेले आहेत, तेच अधिकार असतील :-

(क) व्यक्तींना हजर राहण्याबाबत समन्स पाठवून त्यांना हजर करविणे आणि त्यांना शपथेवर तोंडी किंवा लेखी साक्षीपुरावा देण्यास व दस्तऐवज किंवा वस्तू सादर करण्यास भाग पाडणे,

(ख) दस्तऐवजांचा शोध घेण्यास आणि पाहणी करण्यास फर्मावणे,

(ग) शपथपत्रावर साक्षीपुरावा घेणे,

(घ) कोणत्याही न्यायालयाकडून किंवा कार्यालयाकडून कोणताही शास्त्रीय अभिलेख किंवा त्याच्या प्रती यांची मागणी करणे,

(ङ) साक्षीदारांची किंवा दस्तऐवजांची तपासणी करण्याकरीता समन्स काढणे, आणि

(च) विहित करता येईल अशी अन्य कोणतीही बाब,

(४) संसदेच्या, किंवा यथास्थिति, राज्य विधानमंडळाच्या अन्य कोणत्याही अधिनियमात विसंगत असे काहीही अंतर्भूत असले तरी, यथास्थिति, केंद्रीय माहिती आयोग किंवा राज्य माहिती आयोग, या अधिनियान्वये कोणत्याही तक्रारीची चौकशी करताना, सार्वजनिक प्राधिकरणाच्या नियंत्रणाखालील ज्या अभिलेखास हा अधिनियम लागू होतो, अशा कोणत्याही अभिलेखाची तपासणी करील, आणि सार्वजनिक प्राधिकरण कोणत्याही कारणास्तव, आयोगापासून असा कोणताही अभिलेख रोखून ठवणार नाही.”

यातील कलम १८(१) चे अवलोकन केले असता, यातील कलम १८(१) (ख) व (ङ) या दोन्ही बाबींचे प्रथमदर्शनी उल्लंघन झाले असल्यामुळे दाखल केलेल्या तक्रार अर्जावर चौकशी करण्यास वाजवी कारणे आहेत, अशी खात्री झाल्यामुळे कलम १८(२) यात प्रदान केलेल्या अधिकारान्वये अधिक चौकशीची आवश्यकता असल्याचे प्रथमदर्शनी आढळून येते. जन माहिती अधिकारी व प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी आयोगास सादर केलेल्या कागदपत्रांनुसार व उपरोक्त विवेचनानुसार काढण्यात आलेल्या निष्कर्षान्वये कलम १८(२), १८(३) व १८(४) यातील तरतुदीप्रमाणे, व कलम १८(३) मध्ये प्रदान केलेल्या अधिकारान्वये आयोगास सादर केलेल्या कागदपत्रांची एक छायांकित प्रत, सदर प्रकरण हे नागपूर ग्रामीण या कार्यक्षेत्रात मोडत असल्यामुळे पोलीस अधीक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर यांना प्राथमिक चौकशी करण्याकरीता प्रदान करण्यात येत आहे. त्याअनुषंगाने पोलीस अधीक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर यांनी ०७ दिवसाच्या आत सदर प्रकरणी प्राथमिक चौकशी करून उपरोक्त विवेचनानुसार चौकशी अहवाल सादर करावा, अशी चौकशी करीत असतांना तक्रारकर्ता श्री.साळवे यांनी प्रस्तूत प्रकरणी भारतीय दंड संहिताच्या कलम ४२०, ४६४, ४६८, ४७१ व १२० (B) या कलमानुसार गुन्हा झाला असल्याचा दावा केला असून कागदपत्रांच्या

खरेपणाची पडताळणी करीत असतांना यांही बाबींची प्राथमिक चौकशी पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर यांनी जबाबदार अधिकाऱ्यामार्फत करुन आयोगास अहवाल सादर करावा.

तसेच या प्रकरणात तथ्य आढळून आल्यास नियमांतर्गत व कायद्याप्रमाणे योग्य ती कार्यवाही करावी व अपिलार्थी यांनी सादर केलेल्या तक्रार अर्ज व त्यात केलेला बनावटी व खोट्या कागदपत्रांचा दावा हा तथ्यहिन आढळल्यास त्याही बाबतीत सुस्पष्टपणे आपल्या चौकशी अहवालात निष्कर्ष नमूद करावा. पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर यांनी सदर प्रकरणी प्राथमिक अहवालाची प्रत दिनांक १४.०२.२०२४ रोजी पर्यंत आयोगास सादर करावी व वरील अहवालाचे अवलोकन केल्यानंतर दिनांक १६.०२.२०२४ रोजी दुपारी १२.०० वाजता या प्रकरणात पुढील सुनावणी घेण्यात येईल. वरील सुनावणीस पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले जबाबदार वरिष्ठ अधिकारी हे अहवालाच्या प्रतीसह केलेल्या चौकशीबाबत आयोगास अवगत करतील.

अंतरिम आदेश

उपरोक्त आदेशानुसार विद्यमान जन माहिती अधिकारी यांनी जात प्रमाणपत्र क्र. ७९६ या नस्तीची संपूर्ण छायांकित प्रत अपिलार्थी यांना तात्काळ व विनामुल्य प्रदान करण्यात यावी. तसेच पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर उपरोक्त आदेशानुसार चौकशी करुन अहवाल आयोगास दिनांक १६.०२.२०२४ रोजी व्यक्तीश: अथवा जबाबदार वरिष्ठ अधिकाऱ्यामार्फत सादर करावा.

ठिकाण : नागपूर
दिनांक : ०७.०२.२०२४

(राहुल भा.पांडे)
राज्य माहिती आयुक्त
खंडपीठ नागपूर

प्रत- योग्य त्या आवश्यक कार्यवाहीस्तव अग्रेषित करण्यात येत आहे.

१. पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण), नागपूर
२. अतिरिक्त पोलीस अधिक्षक, नागपूर (ग्रामीण); नागपूर

जा.क्र. ८९६ दि. १५ FEB 2024